

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon työelämätoimikunnan tilannekuva v. 2020–2021

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon työelämätoimikunta on laatinut tilannekuvan toimialansa tutkintojen näyttöjen toteutuksen ja osaamisen arvioinnin laadusta. Työelämätoimikuntien tehtäviin kuuluu tuottaa vuosittain tietoa ammatillisen koulutuksen näyttöjen toteutuksen ja osaamisen arvioinnin laadusta omalla toimialallaan (Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta 673/2017). Tätä tehtävää varten työelämätoimikunnilla on ollut käytössään seuranta-, arviointi- ja palautetietoa muun muassa Opetushallinnon tilasto-, ohjaus- ja säätelypalvelusta ja kansallisesta KOSKI-tietovarannosta.

Vuoden 2020 suoritustiedot on annettu toimikuntien käyttöön vuoden 2021 keväällä. Tämän ajankohdan jälkeen KOSKI-dataan tehdyt oppilaitosten tekemät mahdolliset korjaukset eivät näy tässä tilannekuvasa. Sama koskee vuoden 2021 suoritustietojen tilastotietoja, jotka on poimittu KOSKI-tietokannasta 2022 alkuvuodesta. Tarkistetut suoritustiedot julkaistaan myöhemmin Opetushallinnon tilastopalvelussa Vipunen.fi -sivustolla.

Tilannekuvasa käytetyt tiedot on poimittu KOSKI-tietokannasta suoraan siinä muodossa kuin oppilaitokset ovat ne ilmoittaneet. Tilastot voivat sisältää puutteellisia tai virheellisiä tietoja. Esimerkiksi teknisistä syistä johtuen, kaikki oppilaitosten omiin opintohallintojärjestelmiin kirjatut tiedot eivät ole siirtyneet KOSKI-tietokantaan oikein, jolloin tieto tilastoituu ”ei tietoa”/”ei ilmoitettu” -kohtien alle.

Lähdemateriaalina on ollut esimerkiksi toimikuntien vierailukäyntiraportit, oikaisupyynnöt ja lausunnot.

Tutkintojen ja tutkinnon osien suoritustiedot

Tutkintojen ja tutkinnon osien suoritukset	2020		2021	
	koko tutkinto	tutkinnon osat	koko tutkinto	tutkinnon osat
Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto	8252	72 444	7706	71 131
Asiakaspalvelun ja tietohallinnan osaamisala	1		1	
Ensihoidon osaamisala	136		17	
Perustason ensihoidon osaamisala	181		333	
Ikääntyvien hoidon ja kuntoutumisen osaamisala	954		1383	
Vanhustyön osaamisala	238		82	
Jalkojenhoidon osaamisala	21		12	
Kuntoutuksen osaamisala	127		24	
Lasten ja nuorten hoidon ja kasvatuksen osaamisala	703		0	
Lasten ja nuorten kasvatuksen ja hoidon osaamisala	1264		1568	
Mielenterveys- ja päihdetyön osaamisala	844		829	
Sairaanhoidon ja huolenpidon osaamisala	2950		2615	
Suun terveydenhoidon osaamisala	69		29	
Suunhoidon osaamisala	145		232	
Vammaistyön osaamisala	576		501	
Ei tietoa	38		30	

Taulukossa huomioitu tutkinnon perusteet (OPH-2629-2017) ja (79/011/2014)

* Tiedot poimittu alkuvuodesta 2021 (vuoden 2020 tietojen osalta) ja alkuvuodesta 2022 (vuoden 2021 tietojen osalta), eikä tietoja ole päivitetty näiden ajankohtien jälkeen. Tutkinnon osien suoritukset eivät sisällä paikallisina ilmoitettuja tutkinnon osia.

Pohdintoja

Tutkintojen ja tutkinnon osien määrien kehitys

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittaminen koko tutkintona on vähentynyt (v. 2018 10 349 tutkintoa, v. 2019 9 093 tutkintoa, v. 8 252 tutkintoa ja v. 2021 7 706 tutkintoa) ja opintojen suorittaminen tutkinnon osina on yleistynyt. Työelämätoimikunnan oletus on, että erityisesti maahanmuuttajataustaiset henkilöt kouluttautuvat alalle aluksi osatutkintojen kautta. Myös työelämän muuttuminen on aiheuttanut sen, että työpaikoilla tarvitaan uudenlaista osaamista. Tämän vuoksi jo valmistuneetkin suorittavat uusia tutkinnon osia / osaamisaloja.

Ikääntyneiden hoidon ja kuntoutuksen osaamisalan (vanhustyön osaamisala) suorituspäämäärät ovat lisääntyneet edellisiin vuosiin verrattuna. Sairaanhoidon ja huolenpidon osaamisala on edelleen osaamisaloista suosituin. Myös ensihoito osaamisalana kiinnostaa, vaikka suorituspäämäärät ovatkin pieniä. Sen sijaan vammaispalveluiden ja mielenterveys- ja päihdepalveluiden osaamisalojen suoritukset ovat vähentyneet.

Noin 20 % tutkinnon suorittaneista on vuonna 2020-2021 suorittanut lasten ja nuorten kasvatuksen ja hoidon osaamisalan. Päiväkodin henkilöstörakenne muutos (vähintään kahdella kolmasosalla tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan tai sosionomin kelpoisuus) vuodesta 2030 lähtien ei vielä näy tällä hetkellä toiseksi suosituimman osaamisalan suorituspäämäärissä.

Vuonna 2021 tutkinnoista 96 % suoritettiin suomenkielisenä, 4,1 % ruotsinkielisinä ja englanninkielisenä 0,3 %. Ruotsinkielisten tutkintosuoritusten määrä on kasvanut vuodesta 2018 (2,7 %), mikä on positiivinen kehityssuunta huomioiden, että Suomen väestöstä äidinkieltään ruotsinkielisiä on 5,2 % (31.12.2020).

Muutokset suorituspäämäärissä

Sosiaali- ja terveysala ei enää kiinnosta hakijoita aikaisempaan tapaan. Myös vierailukäynneillä koulutuksen järjestäjän edustajan ovat tuoneet esiin huolen hakijamäärien vähentymisestä. Negatiivinen keskustelu alan raskaudesta ja palkkojen vähyydestä on varmasti osa syy tilanteeseen. Sairaus ja vanhuus eivät kiinnosta nuoria.

Ikääntyneiden hoidon ja kuntoutuksen osaamisalan (aikaisemmin vanhustyön osaamisala) suorituspäämäärät ovat lisääntyneet erityisesti, koska kuntoutuksen osaamisala on poistunut. Vammaispalveluiden ja mielenterveys- ja päihdepalveluiden osaamisalojen suoritusten vähenemiseen voi olla syynä se, etteivät ne ole ns. muodissa.

Tilanne on kriittinen ottaen huomioon, että jo tällä hetkellä työntekijöistä on valtava pula ja ensi vuonna vanhuspalvelulain muutoksen vuoksi nouseva henkilöstömitoitusvaatimus lisää entisestään työntekijöiden tarvetta.

Tutkintojen järjestäminen

Aktiiviset koulutuksen järjestäjät / järjestämisluvat

Tutkinto	Järjestämisluvat	Aktiiviset järjestäjät
Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto	51	51

* aktiivisuus määritellään sillä, onko koulutuksen järjestäjältä/oppilaitokselta kirjautunut tutkintojen tai tutkinnon osien suorituksia joko 2020 tai 2021 vuonna toimikunnalle toimitetun KOSKI-datan perusteella. Tiedot poimittu alkuvuodesta 2021 (vuoden 2020 osalta) ja alkuvuodesta 2022 (vuoden 2021 osalta), eikä tietoja ole päivitetty näiden ajankohtien jälkeen.

Pohdintoja

Muutokset järjestämislupien määrässä, tutkintojen ja tutkinnon osien suoritusten jakautuminen koulutuksen järjestäjien välillä, tutkintojen järjestämisen kattavuus maantieteellisesti ja kielellisesti

Sosiaali- ja perusalan tutkinnon koulutuksen järjestämislupia oli vuonna 2020 yhteensä 48 ja vuonna 2021 yhteensä 51. Vuonna 2021 kaikki koulutuksen järjestäjät ovat olleet aktiivisia eli kaikilta koulutuksen järjestäjiltä on kirjautunut tutkintojen tai tutkinnon osien suorituksia vuoden 2021 aikana.

Koulutuksen järjestäjiä on tasaisesti ympäri Suomea. Ruotsinkielisen koulutuksen järjestämislupia on neljä. Saamelaisalueella koulutuksen järjestäjiä on kaksi.

Englanninkielisiä järjestämislupia on kaksi.

Näyttöjen toteutuksen ja osaamisen arvioinnin laatu

Näyttöjen suorituspaikan jakautuminen

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon näytöistä toteutui vuonna 2020–2021 yli 80 % työpaikoilla. Työpaikoilla ja oppilaitoksissa noin 3 % Vain oppilaitoksessa suoritettavien näyttöjen osuus oli noin 1 %. Noin 11 % tapauksessa ei ole ilmoitettu, missä näyttö oli tehty. Toimikunta on huolissaan siitä, että ei tietoa-osuus on niin suuri. Toimikunta olisi kiinnostunut siitä, onko poikkeuslainsäädäntö aiheuttanut lisäystä oppilaitoksessa suoritettaviin näyttöihin.

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnossa on perinteisesti toteutettu näytöt aidoissa työelämän ympäristöissä esim. Hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen on suoritettu vuonna 2021 84,9 % työpaikalla, 11,6 % ei näyttö paikkaa ilmoitettu ja 3.3 % työpaikalla ja oppilaitoksella ja 0,3 % oppilaitoksella.

Tarkastelusta on poissuljettu yhteiset tutkinnon osat, tunnustetut tutkinnon osat, yhteiset ammatilliset tutkinnon osat ja paikalliset tutkinnon osat. Tilastoissa näkyy samaan aikaan suoritettavat toisesta tutkinnosta tehdyt tutkinnon osat.

Näyttöjen suorituspaikan tilastointi on parantunut vuosiin 2018–2019 verrattuna.

Amispalautteen keskiarvo näytöstä (päätökysely)

Amispalautteen keskiarvo Henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelmien osalta oli 4.1 (alin 3,7 ja ylin 4,4). Amispalautteen keskiarvo näytöstä oli päätökyselyssä 4.6 ja HOKS:in keskiarvo 4,0.

* Arviointiasteikko 1-5, jossa (5) täysin samaa mieltä, (4) jokseenkin samaa mieltä, (3) osin samaa osin eri mieltä, (2) jokseenkin eri mieltä, (1) täysin eri mieltä

Pohdintoja

Kaksikantaisuuden toteutuminen osaamisen arvioinnissa

Vain opetusalan edustaja on ollut arvioinneissa 4,71 % arvioinneista, mikä tarkoittaa vuoden 2021 suoritusmäärällä 1993 näyttöä. Luvussa on huomioitu vain ammatilliset tutkinnot osat, luvusta on jätetty huomioimatta yhteiset tutkinnon osat, paikalliset tutkinnon osat sekä tunnustetut tutkinnon osat.

Näyttöympäristöt ja niiden soveltuvuus osaamisen osoittamiseen

Yhteistyö työpaikkojen kanssa on hyvää, vierailukäynneillä koulutuksen järjestäjät ovat kertoneet tekevänsä säännöllisesti käyntejä näyttöympäristöihin.

Opiskelijoiden perehdyttäminen arviointikriteereihin ja ammattitaitovaatimuksiin vaatii myös lisäpanostusta. Erityisesti on huolehdittava, että opiskelija ymmärtää, mitä hänen tulee osata ja miten sitä mitataan. Tämä on tullut esille myös oikaisupyyntöjen yhteydessä.

Perustelut oppilaitoksissa järjestettäville näytöille

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnossa näytöt on perinteisesti toteutettu aidoissa työelämän ympäristöissä. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon näytöt toteutuivat 80 % työpaikoilla tai työpaikalla ja oppilaitoksissa 4 %:ssa.

Vain oppilaitoksessa suoritettavien näyttöjen osuus oli noin 2 %. Hyvinvointiteknologian toimintakyvyn edistämisen kokeilun osalta näyttöjä tehtiin oppilaitoksissa, koska muuten näyttö olisi jäänyt suppeaksi.

Yleistykset oikaisupyynnöistä

Työelämätoimikunta on käsitellyt yhdeksän (9) oikaisupyynnöitä. Näistä kahdessa tapauksessa toimikunta on edellyttänyt uutta arviointia ja kolmessa tapauksessa uutta arviointia sekä uusia arvioijia. Neljällä kerralla toimikunta ei ole pitänyt arviointia virheellisenä. Yleisesti voidaan todeta, että koulutuksen järjestäjien tulisi kiinnittää huomiota arviointiprosessin oikeellisuuteen sekä siihen, että opiskelija ymmärtää saamansa arvioinnin perusteet. Myös oikaisupyynnön tekemisen ohjaukseen tulee kiinnittää huomiota. Osa oikaisupyynnöinä tulleita asioita on jouduttu palauttamaan, koska näillä kerroilla ei ole osaamisen arvioinnin tarkistuspyyntöä vielä tehty eikä näin ollen myöskään siitä päätöstä. Osa oikaisupyynnön tekijöistä on vetänyt pyynnön pois kuultuaan, että työelämätoimikunta ei voi muuttaa arvosanaa.

Osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelmien tilanne

Vierailukäynneillä toimikunta on todennut, että osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelmat ovat kattavia, mutta tutkintokohtaisuus puuttuu. Lisäksi joitakin koulutuksen järjestäjiä on ohjattu tekemään yksi yhtenäinen osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelma. Osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelmassa on yleinen osa ja liitteenä tutkintokohtaiset osat. Laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017, 53 §) edellyttää, että koulutuksen järjestäjä laatii osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelman tutkinto- tai koulutuskohtaisesti.

Osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelmien tulisi olla paremmin kyseistä tutkintoa kuvaavia ja konkreettisia, jotta ne toimitaisivat aidosti mm. opettajan työkaluna.

Henkilökohtaistamisen toteutuminen käytännössä

Vierailukäynneillä koulutuksen järjestäjät ovat kuvanneet, että opettaja suunnittelee näytön aina opiskelijan ja työpaikkaohjaajan kanssa. Näyttökuvaukset ja ohjeet ovat opettajien saatavilla. Uusista ohjeistuksista aina webinaari henkilökunnalle. Joka tiimissä oma HOKS-mentor. Näyttöjen suunnittelu aloitetaan hyvissä ajoin ja arvioidaan, missä vaiheessa opiskelijalla on riittävä valmius näyttöön. Ohjaajan kanssa käydään läpi arvioinnin perusteet. Ennen näyttöä varmistetaan, että opiskelijalla on riittävät valmiudet osallistua näyttöön keskustelemalla opiskelijan ja työpaikan kanssa sekä varmistamalla, että opiskelijalla on suoritettuna lääkelaskut hyväksytysti.

Hyvät käytännöt

Näyttöjen suorittamisen ja arvioinnin prosessit on kuvattu hyvin ja toiminta on vierailukäyntien haastattelujen perusteella toteuttamissuunnitelman mukaista. HOKS-mentorit ovat ammatillisten opettajien tukena. Prosessit ovat opiskelijoiden ja työpaikkojen tiedossa. Joustavuus opintojen ja näyttöjen suorittamisessa ja henkilökohtaistaminen huomioi opiskelijoiden erilaiset taustat ja tavat oppia. Yhteistyö työelämän kanssa on jatkuvaa.

Kehittämiskohteet järjestäjien toiminnassa

Tilastossa "ei tietoa" osuus sekä arvioijasta että suorituspaikasta on noin 12 %. Tämä on kehittämisen kohde ja tulee saada kuntoon pikaisesti. Ongelma johtuu oppilashallintojärjestelmän ja KOSKI-palvelun välisistä siirto-ongelmista.

Osaamisen varmistaminen on järjestelmällistä, mutta jotkut opiskelijat ovat kuulleet tästä vasta jälkeinpäin. Tarkempi info tästä jo etukäteen ja/tai opiskelijan ottaminen mukaan näyttöjen kehittämiseen. Näyttösuunnitelmien vaatimustasoissa jonkin verran eroavaisuuksia eri opettajien ja tutkinnon osien välillä. Myös näyttösuunnitelmien laatimisessa on eroja; jossain näyttösuunnitelma laaditaan, jossain ei. Opiskelijoissa tämä herättää hämmennystä ja epätietoisuutta. Työpaikkaohjaajien sitouttaminen arviointitehtäväänsä.

Yleistettävät havainnot

Kaksikantaisuus toteutuu hyvin, mutta edelleen mukana on arvioiteja, jotka on tehnyt kaksi työelämän arvioijaa tai kaksi opetusalan arvioijaa.

Työpaikkaohjaajien ja arvioijien perehdyttämiseen tarvittaisiin lisää resursseja. Opiskelijoiden lisääntynyt tuen tarve tulisi huomioida myös ohjaajien ja arvioijien koulutuksessa. SORA-säädöksistä tarvitaan lisää tietoa työpaikoilla. Myös opettajien käyntejä työpaikoilla kaivataan enemmän.

Yhteiset tutkinnon osat ja niiden osa-alueet

Yhteisten tutkintojen osia voi suorittaa verkko-opintoina itsenäisesti tai ohjattuna pienryhmissä. Tarjoilla pajatoimintaa, jossa on saatavilla lähiohjausta ja tukea. Yhteisten tutkinnon osien integrointia ammatillisiin opintoihin on myös tehty maltillisesti ja tarvelähtöisesti.

Tutkintojen perusteiden toimivuus

Pohdintoja

Tutkinnon perusteiden työelämävastaavuus

Tällä hetkellä osaamisen näyttäminen työelämän toimintaympäristössä voi olla haasteellista, esim. osaamisen osoittaminen yrittäjänä toimimisen näkökulmasta. Samoin lait ja asetukset ovat niin teoreettisia, että olisi hyvä, jos niiden osaamisen näyttäminen olisi tapahtunut jo ennen työssäoppimista ja näyttöä. Lisäksi koulutuksen järjestäjä on antanut palautetta Lasten ja nuorten kasvatuksen ja hoidon osaamisalan sisällöstä. Koulutuksen järjestäjän edustajan mukaan tutkinnon osan sisällöstä on paljon erikoishoidon sisältöjä, joihin ei löydy näyttöympäristöjä. Erillisen kuntoutuksen osaamisalan poistuminen ei välttämättä ole ollut hyvä ratkaisu koulutuksen järjestäjien ja työelämän edustajien kommenttien perusteella.

On myös tärkeää osata hoitotyön teoria, lääkehoidon teoria ja hoitotyön etiikka ymmärtääkseen kokonaisuudet. Näiden osaamisen taso on joillakin opiskelijoilla heikkoa ja niiden oppiminen työelämässä on joillekin liian haasteellista. Työelämään tuo omat haasteensa opiskelijoiden taso, erityisesti asenteiden ja motivaation vaihtelevuus. Tutkinnon perusteissa tulisi kiinnittää enemmän huomiota työelämä-, viestintä- ja vuorovaikutustaitoihin. Lisäksi huomioita tulee kiinnittää opiskelijoiden kielitaitoon. Tällä hetkellä osalla opiskelijoista kielitaito on liian puutteellista työelämässä pärjäämiseen. Myös niiden opiskelijoiden määrä, jotka tarvitsevat lisätukea esimerkiksi puutteellisten työelämätaitojen vuoksi, on sekä koulutusten järjestäjän että työelämän edustajien kokemuksen mukaan lisääntynyt.

Vanhuspalveluissa erityisenä työelämälähtöisenä tarpeena on saattohoito-osaamisen vahvistaminen.

Yhteisten pakollisten ammatillisten tutkinnon osien määrä on liian pieni ja osaamisalaan joudutaan siirtymään liian nopeasti.

Hoiva-avustajien muuttunut koulutus, jossa suoritetaan pieni pala osaamisalasta, on työelämätoimikunnan mielestä huono uudistus. Jos pakollisia tutkinnon osia olisi edelleen kolme, voisi koulutukseen valita näistä kaksi tutkinnon osaa. Osa osaamisalasta voi olla liian vaativa.

1.8.2022 alkaen kaikissa ammatillisissa perustutkinnon perusteissa otetaan käyttöön uudistetut yhteiset tutkinnon osat (YTO) ja kaikkien perustutkintojen yhteiset ammatilliset valinnaiset tutkinnon osat. Sosiaali- ja terveysalan uudistetut tutkinnon perusteet tulevat voimaan 1.8.2024. Sosiaali- ja terveysalan työelämätoimikunnan arvion mukaan uudistustyö on lähtenyt hyvin käyntiin ja työelämätoimikunta seuraa ja on tiiviisti mukana uudistustyössä. Vaikka pääsääntöisesti nykyiset tutkinnon perusteet vastaavat hyvin työelämän tarpeita, tukee muutos työelämän ja sitä kautta muuttuneiden ammattitaitovaatimusten huomioimista.

Valinnaisuuden toteutuminen tutkintojen suorittamisessa

Osaamisaloista suoritetaan eniten Sairaanhoidon ja huolenpidon osaamisalaa. Toiseksi eniten Lasten ja nuorten hoidon ja kasvatuksen osaamisalaa ja kolmanneksi Vanhustyön osaamisalaa. Nämä kolme tutkinnon osaa ovat myös valtakunnallisesti kymmenen eniten suoritettujen tutkinnon osan joukossa, kun tarkastellaan kaikkia suoritettuja tutkinnon osia.

Opiskelijat suorittavat tutkinnon osia sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon valinnaisista tutkinnon osista eniten. Näyttäisi siis siltä, että oma tutkinto tarjoaa valinnaisuutta laajasti. Suoritetuimmat valinnaiset tutkinnon osat ovat työpaikkaohjaajaksi valmentautuminen ja yritystoiminnan suunnittelu.

Lisäohjeistuksen tarpeet tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksista tai ammattitaidon osoittamistavoista

Vierailukäynnillä työelämän arvioijat ovat antaneet palautetta, että ammattitaitovaatimukset ovat vaikeita ymmärtää, olisi hyvä niitä selkeyttää ja yksinkertaistaa. Nyt kuvaukset eivät ole ”työelämän kielellä”. Työelämän arvioijat kaipaavat lisää arviointiosaamisen päivityskoulutusta ja kokevat ettei osaaminen ole aina ajantasaista ja uusien tutkinnonperusteiden mukaista.

Lisäksi koulutuksen järjestäjät ovat toivoneet ohjausta erityisesti siitä, millaisissa näyttöympäristöissä lasten ja lapsen, nuoren ja perheen terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen osaamisalan näyttöjä suositellaan annettavaksi.